

روند ظهور مدرنیته بر ورودی خانه‌های دوره قاجار تهران

(جستاری در مبداء پیدایش)

سوده حیدرپناه^{۱*}

۱ و * - فارغ التحصیل رشته معماری داخلی در مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه هنر تهران، ایران

Soodeh.heydarpanah@gmail.com

چکیده

در تاریخ هنر معماری تهران، دوران قاجار از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ در این دوره بود که برای نخستین بار، شیوه‌های معماری غربی به همراه شاخصه‌های متعدد آن وارد سبک معماری تهران شد. در واقع می‌توان گفت این دوران آخرین حلقه متصل به اصول معماری سنتی ایران است؛ از این رو مطالعه‌ی آن می‌تواند در احیای اصول معماری ایرانی بسیار کارگشا باشد. دوره قاجار، دوره تضاد در ارزش‌ها و اندیشه‌های معمارانه، و تنوع در گرایش‌ها و شیوه‌های معماری شهری است. این تنوع و تضاد بیش از همه، در حوزه معماری مسکونی نمود پیدا می‌کند و ساختار یکنواخت خانه‌های شهر را به عرصه تفاوت می‌کشد. در این بین، تحولات ایجاد شده در فضاهای ورودی خانه که نمودی شاخص در معماری هستند، ملموس‌تر و بررسی ویژگی‌های ساختاری و تزئینی آن‌ها از اهمیتی دوچندان برخوردار است. حال پرسش این است: روند ظهور مدرنیته بر ورودی خانه‌های تهران دوره قاجار چگونه است و از کجا نشات می‌گیرد؟ در پی پاسخ‌گویی به این پرسش، ابتدا به نقطه شروع مدرنیته در ایران، علل و نمود آن در معماری بنا پرداخته می‌شود. سپس به طور شاخص انعکاس آن در فضاهای ورودی خانه مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرد. در ادامه به تحول ورودی و عناصر الحاقی آن، و این که چگونه و از کجا وارد معماری ایرانی شده، اشاره می‌گردد. بدین ترتیب می‌توان گفت خانه‌های تهران دوره قاجار، سبک‌های گوناگونی در فضا‌سازی ورودی داشته که هر یک، جلوه‌هایی از سنت، تجدد یا تلفیقی از آن‌ها را به نمایش گذاشته است.

واژگان کلیدی: مدرنیته، ورودی، قاجار، تهران، خانه

مقدمه

هر ورودی دارای نقش‌های کالبدی و کارکردی می‌باشد که می‌توان به تأمین و نظارت بر ارتباط، کنترل‌گری، نفوذپذیری، تبدیل‌پذیری، تشخیص، خوانایی و دعوت‌کنندگی اشاره کرد. سلسله‌مراتب و نحوه‌ی ترکیب‌بندی ورودی به عنوان یکی از عناصر مهم و مؤثر بنا، در معرفی امکانات، اهداف عملکردی، تفکرات و نظریات دوران مربوط به خود مورد توجه قرار می‌گیرد. ورودی بناهای ایرانی در طی دوران پرفراز و نشیب خود، تحولات چشمگیری داشته است، اما دارای ویژگی‌های خاصی است که نمود شاخصه‌های آن دوران می‌باشد. از آن‌چه در شکل‌گیری فضاهای ورودی در تمدن‌ها و سبک‌های مختلف مؤثر بوده، می‌توان اوضاع طبیعی و اجتماعی منطقه، مذهب، نظام اجتماعی و فرهنگی و ... را نام برد. (سلطان‌زاده، ۱۳۷۷)

در دوران قاجار شیوه‌های معماری غربی به همراه شاخصه‌های متعدد آن‌ها وارد سبک‌های معماری تهران شد و گاه در تلفیق با معماری سنتی و گاه مجزا از آن قرار گرفت و در مجموع، تحولی را در سیر هنر معماری این شهر ایجاد کرد. یکی از نمودهای بارز این جریان تغییر، خانه‌های مسکونی تهران است. آن‌چه در نگاه اول به این خانه‌ها در نظر می‌آید، فضای ورودی آن‌هاست